

Mens en Wereld

Nee, meneer, deze cursiefjes zijn niet grappig bedoeld.

Zo. Neemt u me niet kwalijk, ik moest even een meneer antwoorden. Deze meneer is pas lid van het H.V. geworden, heeft twee exemplaren van M. en W. gekregen, waarin hij een ontstellende hoeveelheid ondeskundigheid en wanbegrip is tegengekomen en vroeg zich onder andere af, of de cursiefjes op de voorpagina soms grappig bedoeld waren. Nu kan ik dat beter meteen even rechtzetten. Stel je voor, dat de mensen de indruk zouden krijgen, dat het lachen geblazen is bij de humanisten! Bovendien: 'Die de blijdschap lief heeft, die zal gebrek lijden', staat er in Spreuken, dus we kijken wel uit.

Niet om te lachen, maar wel gek is de volgende belevens van mijn man, die ik u altijd nog eens wilde vertellen.

Een tijdje geleden reed mijn man in de auto naar huis op een van de snelwegen in de buurt van Amsterdam. Plotseling zag hij aan de kant van de weg een oude man staan, met een indrukwekkende grijze baard en een tas onder zijn arm, die de passerende auto's beduidde, dat hij wou meerijden. Nu is dat ten strengste verboden. Je mag niet liften op de snelwegen, je mag je zelfs niet eens op de vluchtsloten ophouden en de auto's mogen ook niet stoppen, tenzij er een heel dringende noodzaak is. Als je dus zo'n grijsaard alles ziet doen, wat de verkeerswetten op dat punt verboden hebben, dan flitst er onwillekeurig door je heen: zo'n man staat daar niet voor z'n plezier. Daar moet iets heel ernstigs aan de hand zijn en je bent gewoon als mens verplicht zo iemand te helpen.

Vol goede bedoelingen stopte mijn man dus en liet de bejaarde lifter instappen. Deze ging welgemoed zitten en stelde zich voor: 'Ik ben X, evangelist.' 'Aangenaam', zei mijn man een beetje verbaasd, 'ik ben Spigt, humanist'.

Hierop begon de evangelist te sputteren. Hij wenste niet met een humanist mee te rijden en wou er ijskoud weer uit. Na een korte discussie riskeerde mijn man, spinnijdig, voor de tweede maal een bekeuring en liet de man uitstappen, die zich prompt weer opstelde voor een volgend slachtoffer.

Mijn man was razend toen hij thuiskwam, wat ik me kan voorstellen, en het kostte me ettelijke koppen koffie om hem weer in z'n humeur te brengen.

Achteraf is het natuurlijk om te gillen. O, nee, dat zouden we niet doen. Dan maar een héél boos plaatje.

Robinson, Van het Reve, Genève en Parijs

HET gebeurde tijdens de voorbereiding van een forumavond. De opzet was dat aan de hand van een actueel onderwerp de zienswijzen van rooms-katholieken, protestanten en humanisten in het licht zouden komen.

Tijdens het voorbereidende gesprek bleek het bij herhaling niet gemakkelijk te zijn de verschillen in opvatting scherp te omlijnen. Nu kan die moeilijkheid voortvloeien uit een vriendelijke neiging eensgezindheid aanwezig te waken om elkaar vooral niet te kwetsen. Maar aan een dergelijk halfzacht stadium van contact waren de gesprekpartners voorbij. Als lieden die geen heilige huisjes erop nahielden, zeiden ze wat ze van elkaars opvattingen dachten. Er werden dus enige misverstanden opgehelderd en sommige voorstellingen die ze van elkaar hadden, ondergingen een schoonmaak. We lopen tenslotte niet meer met zulke carnavals-groteske caricaturen van elkaar rond als vroeger vaak het geval is geweest.

Waarom was het nu niet zo gemakkelijk die verschillen duidelijk te formuleren? Ik ben geneigd te antwoorden: omdat vele godsdienstige mensen tegenwoordig in hun denken en oordelen mens en wereld niet meer bij voorbaat leggen op een patroon van geloofsregels en moraalvoorschriften. Zij willen die regels en voorschriften op hun eigen manier opvatten en zin verlenen. Het gevolg is, dat in dergelijke gevallen een vaste geloofsleer en een welomschreven kerkelijke moraal niet meer algemeen geldig functioneren.

Onze tijd levert een boeiend schouwspel wat betreft godsdienst en kerk. Of men nu de protestantse theoloog Robinson (Honest to God) leest of de geloofsbelijdenis van de rooms-katholieke schrijver G. K. van het Reve, in beide gevallen treffen we een godsbegrip en een religiositeit aan die weinig of niets meer met de traditionele godsdienstige en kerkelijke opvattingen gemeen hebben. Zo zegt Van het Reve (Tirade, juli/aug., 1966) 'Ik heb de grote dogma's van de Rooms Katholieke Kerk lief', wat iets anders is dan dat hij ze als waarheid erkent. Hij laat op de geciteerde woorden dan ook volgen 'maar ik geloof niet, dat de Rooms Katholieke Kerk de exclusieve eigenaresse is van de Waarheid'. Het blijkt uit diezelfde geloofsbelijdenis dat de schrijver van 'Nader tot U' in de r.k. kerk treedt, niet omdat zijn reli-

gieuze idealen in die kerk verwerkelijkt zijn, maar omdat 'wanneer ooit de religieuze idealen die ik koester, verwerkelijkt zouden kunnen worden - al denk ik niet dat ik oud genoeg zal worden om daarvan veel mee te maken - de Rooms Katholieke Kerk de beste kansen heeft deze vervulling te mogen bewerkstelligen.' Hij stelt dus zijn eisen aan de kerk, zij moet zijn idealen verwerkelijken. Verder staat hem een geloof voor ogen, 'waarin de mens de moed zal vinden zijn Godsbegrip los te maken van elke hoop en elke verwachting van welk heil dan ook; een geloof dat de noodzaak van de Dood zal willen inzien, en begrippen als Verlossing en Eeuwig Leven niet zal interpreteren als een zich na de Dood voortzettend, altdurend heiden.'

Religie wordt tegenwoordig door vele godsdienstige mensen opgevat als een opdracht en verantwoordelijkheid ten aanzien van de menselijkheid. De praktijk van die humaniteit is afhankelijk van de situatie waarin de mensen zich met elkaar bevinden. En dan wordt het moeilijk in actuele kwesties geestelijke verschillen scherp te stellen. Het gaat er dan immers om hoe men de op eigen wijze geestelijk gefundeerde humaniteit in praktijk brengt voor zover het die actuele problemen betreft. En dat is een kwestie van inzicht, een afwegen van mogelijkheden. Overeenstemming of verschil van mening behoeven dan niet meer evenwijdig te lopen met overeenstemming of verschil in geestelijk opzicht. Een grote mate van overeenstemming kan zich dus in bepaalde gevallen voordoen. Dat is in de laatste weken opnieuw gebleken bij de discussies over de wereldsituatie die zowel door de Wereldraad der Kerken als door de internationale humanistische en ethische unie werden gevoerd.

Er blijven, gelukkig, wezenlijke verschillen tussen rooms-katholieken, protestanten, humanisten, Islamieten, Hindoes, Boedisten, enz., bestaan. Maar ze leiden veel minder dan vroeger het geval is geweest tot verschillende praktijk. Dat is van betekenis in een land als het onze, waar we op dit punt met een bezwaarlijke erfenis zijn belast. Het wordt nu mogelijk te onderzoeken op welke terreinen en in welke actuele situaties men, elk uit kracht van eigen overtuig-

(Vervolg op pag. 3)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond - Verschijnt om de veertien dagen
21ste jaargang no 15 - 13 augustus 1966**

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

KORTER dan De Nieuwe Linie een oordeel formuleert over de nieuwe regeling inzake de rijksstudietoelagen kan ik het niet. Mag ik daarom dat commentaartje zonder meer overnemen?

*'Heel wat studenten moeten het komend jaar *) maar zien hoe ze rond komen. Als ze tenminste nu een studietoelage van het rijk krijgen. Want die toelage wordt beknot. Dat is slecht nieuws. Dat ouders die minder dan tienduizend gulden verdienen vrij blijven van deze beknotting, is een troost. Erg triest is echter, dat de ouderinkomens van tien- tot vijftien-duizend gulden al helemaal in de gevarenzone varen: verdient je vader ongeveer zoveel, dan kan de rijkstoelage voor je studie zelfs teruglopen van 3.000 tot 400 gulden. Waarom is dat triest? Omdat de ouders een groep vormen met relatief veel studerende kinderen en relatief krappe omstandigheden. Bijvoorbeeld predikanten en onderwijzers. Als een krenterige kruidenier heeft de regering in deze inkomensbegrenzing vast de mogelijke 5 procent loonsverhoging van het volgend jaar berekend. Er is geen beroep mogelijk op deze administratieve beschikking. Zonder dat de slachtoffers een kik kunnen geven, wordt een onjuiste en asociale maatregel doorgevoerd.'*

Stelt u zich eens voor, dat u aan het studeren bent en dat u twee maanden voor het nieuwe studiejaar van de minister van onderwijs en wetenschappen verneemt: 'Naar schatting zal ongeveer 20 pct van de aanvragers voor het wetenschappelijk onderwijs een gelijke of hogere toelage krijgen dan verleden jaar; ongeveer 60 pct krijgt een lagere toelage en 20 pct zal worden afgewezen. In totaal is het bezuinigend effect te ramen op 19 miljoen gulden.'

Wie sprak er ook weer over democratisering van ons hoger onderwijs? 3

*) Dit commentaar is inmiddels door een aanvaardbare overgangsregeling voor één jaar ten dele (maar niet principieel) achterhaald. dLR.

NOG zo'n opwekkend bericht uit de Haagse Courant: 'Naar wij vernemen zal de gemeente Den Haag er op grond van een schrijven van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen op moeten rekenen, dat voor het schooljaar 1966-1967 bij het openbaar gewoon lager onderwijs een aantal leerkrachten zal moeten afvloeien. (...) In de brief (...) wordt er aandacht op gevestigd, dat het aantal extra leerkrachten aan de openbare scholen voor g.l.o., dat boven de wettelijk verplichte rijksvergoeding in aanmerking komt, voor het nieuwe schooljaar aanzienlijk lager zal zijn dan voorheen. Als motief wordt aangevoerd, dat door de invoering van de tweede fase van

de verlaging der leerlingenschaal voor die scholen een belangrijke verbetering tot stand is gekomen. Daardoor moet de verdeling van de leerlingen over de wettelijk verplichte onderwijzers zijns inziens thans in het algemeen mogelijk zijn zonder het aanstellen van extra onderwijzers.'

Men bedenke bij het interpreteren van dit bericht, dat in Nederland bij het lager onderwijs op het ogenblik een gemiddelde klassebezetting geldt van 32 leerlingen. In België is dat 25, in Frankrijk 28, in de V.S. 28,4 en in de Sovjet-Unie 25,9. In het schooljaar 1963-64 zat 50 pct van de Nederlandse lagere scholieren in klassen van 35 en meer leerlingen, 41 pct in klassen van 29 tot 35 leerlingen. Twee maatregelen uit een reeks van vele, die geen ander resultaat kunnen hebben dan slecht onderwijs en minder kans op studeren juist voor de groepen waarvan wij het in de toekomst moeten hebben. Regeren kan onder bepaalde omstandigheden bezuinigen betekenen, het is toch ook nog zoiets als vooruitzien...

ANDERHALF jaar geleden heeft De Groene de kwestie aangesneden van Nederlandse jenever die in Nigerië werd verkocht onder de aanbeveling dat het 'medicijn' zou zijn. Het heeft niet geholpen, want al heeft Bols het gewraakte etiket laten vallen, de kartonnen verpakking bleef gehandhaafd. Uit vragen van het Tweede-Kamerlid Slotemaker de Bruïne (PSP) blijkt nu trouwens, dat het kwaad veel wijder verbreid is dan men destijds vermoedde. Jenever en bier uit Nederland worden door firma's als Bols, Heineken, De Kuiper, Rutten e.a. nog steeds op de Nigeriaanse markt gebracht alsof het medicijnen gold. Met aanbevelingen, dat het helpt tegen maagklachten, of dat het zo voedzaam is, of zelfs dat de ziektenbestrijdende werking werd erkend door de gehele medische faculteit en dergelijke. De Nederlandse producenten verzekeren, dat zij zich van deze praktijken distantieren, maar toch gebeuren ze. Het komt mij voor, dat dit het tegendeel is van ontwikkelingshulp en dat minister Bot nu maar eens moet laten zien, dat hij daaraan op korte termijn een einde maakt. Op welke manier dan ook; daar is hij minister voor.

DAT het de bedoeling van Onze Lieve Heer kan zijn, dat hervormden een uitstapje naar Amsterdam maken, kunt u lezen in de Noord- en Zuidbroekster:

'Zoals de Heer wil hopen wij a.s. woensdag ons uitstapje te maken naar Amsterdam. De bedoeling is dat ons eindpunt de dierentuin is, mogelijk ook nog wel meer bezienswaardigheden. Iedereen is deze dag vrij waar hij naar toe wil

gaan, men hoeft niet in groepsverband alles bezichtigen. Sommigen willen misschien ook nog familie of kennissen bezoeken, dit is allemaal vrij. (Blijkbaar heeft de Heer zich daar niet over uitgelaten, dLR.) Er kunnen nog twee personen mee, de kosten die hieraan verbonden zijn bedragen f 11 per persoon. Wie er nog belang in stelt, kan zich opgeven bij ondergetekende: F. Zoutman.'

VRIJ NEDERLAND heeft dit voor ons geknipt, evenals het volgende berichtje uit de BVD-koe-rier (een interne mededeling) over 'Weigering en stuiting van telefoongesprekken', artikel 9 sub 1: *'Indien de inhoud van een telefoongesprek in strijd wordt geacht met de veiligheid van de Staat, de openbare orde of de goede zeden, kan de verbinding worden verbroken met opgaaf van reden aan hem, die de verbinding heeft aangevraagd dan wel automatisch tot stand heeft gebracht.'*

Rest alleen de vraag hoe de BVD kan weten wat de inhoud van een telefoongesprek is. Maar ik durf niet te zeggen hoe, want je bent hier staatsgevaarlijk voor je het weet. Voortaan maar niet meer over de republiek spreken door de telefoon, je weet nooit...

WIE nog niet weet welke vreemde hysterische neigingen onze medemensen soms vertonen, kan lering trekken uit het kabaal om 'beatle' John Lennon. Deze jongeman zou zich anti-christelijk hebben uitgelaten tijdens een interview met een journalist van het Amerikaanse blad Datebook. Wij laten maar in het midden, of en wát hij voor kwaads zou hebben gezegd over het christendom; dit is niet meer te achterhalen nu er van dat vraaggesprek een nietes-welles-spel is gemaakt. Maar - hoera! de brandstapel bestaat nog, en daarop gaan nu geen boeken, maar grammofoonplaten, van de Beatles natuurlijk. Want de manager van New Yorks radiostation kan niet toestaan, dat (zijn) kinderen luisteren naar musici - let wel: de andere Beatles zijn er meteen bijgehaald! - die het christendom afvallen. De o zo christelijke Ku Klux Klan is er als de kippen bij om te verklaren, dat John Lennon 'door de communisten is geïndoctrineerd'. En om de (letterlijke) non-sens van het hele geval te demonstreren, heeft ook de NCRV besloten, voorlopig geen Beatle-platen te draaien. Overigens is het wel grappig voor hen, die de NCRV-oude-vorm hebben gekend te lezen, dat zij die platen wél liet horen voordat John Lennon zijn 'anti-christelijke' uitlatingen zou hebben gedaan.

PER ADVERTENTIE werd in Vrij Nederland een 'zomerweek' aangekondigd op 'De Haaf' in Bergen (N.-H.) over het onderwerp: *"40-45: vergeven - vergeten - verwerkt?"* Mensen met klinkende namen verleenden hun

medewerking, zo deelde de advertentie mee, en *'de week staat open voor alle belangstellenden'*. Dat gaf een van onze Amsterdamse lezers aanleiding het programma van die week aan te vragen, waarop, behalve een volledig overzicht van de onderwerpen van gesprek in heel kleine lettertjes te vinden was, dat het vormingscentrum De Haaf een instelling is *'vanwege de Nederlandse hervormde kerk'*. Dat is geen reden om er niet heen te gaan, lijkt mij, maar zou het niet eerlijker geweest zijn, als men er dat in de advertentie maar meteen bijgezet had, en dan in duidelijke letters? Het onderwerp blijft interessant genoeg.

DEZER DAGEN is een man nogal eens in het nieuws gekomen, die de publiciteit zeker niet zoekt. Onze geestverwant (prof. dr. ir. J. P. Mazure, voorzitter van de gemeenschap Den Haag, werd nog maar kort geleden gehuldigd voor het belangrijke werk voor de sport in het algemeen en voor korfbal in het bijzonder, dat hij vijftig jaren lang heeft verricht. En nu staat deze bescheiden man weer in het middelpunt der belangstelling, omdat hij in september het voorzitterschap van de Eerste Kamer der Staten-Generaal van mr. Jonkman zal overnemen. Hij acht zichzelf, een technicus, een vakman, geen politicus van huis uit, daarvoor helemaal niet geschikt, maar de Kamer zelf denkt daar blijkbaar anders over. Zij had een slechtere keus kunnen doen uit die Eerste-Kamerleden, bij voorbeeld... Maar nee, laten we het prettig houden zo in de vakantie; er is al 'onbehagen' genoeg. En het is prettig een humanist dit gestoelte der ere te zien bestijgen; misschien is ook dat weer een stukje erkenning van onze levensovertuiging.

Belofte

*De ogen glanzend
wijd en blauw,
een glimlach
om haar mond,
met vederlichte
tred ging zij
de prille ochtendstond...*

*Ze zag de hemel
open staan
en in haar
teed're schoot
bewoog
nauw merkbaar,
wel bewust
een nieuwe,
jonge loot.*

*Het rijpend graan
boog rank uiteen,
al ruisend
rond haar baan...
en trillend
ving de leeuwerik
zijn juichend
loflied aan...*

NEL OFFERHAUS

Prof. van Praag op IHEU-congres:

DE HUMANIST GEEFT DE ZICHTBARE WERELD CREATIEF GESTALTE

VERMOEID, na een week congresseren, zijn de deelnemers aan het vierde congres van de International Humanist and Ethical Union (IHEU) naar huis teruggekeerd. Gehouden werd het congres in het gemeentehuis van de Parijse voorstad Puteaux, dat als monumentaal gebouw aan de rand van een groot plein een forse indruk maakt. Ook van binnen is het ruim en uitstekend ingericht: een breed trappenhuis, een grote vergaderzaal en stille wandelgangen voor persoonlijke contacten. Wandelgangen zijn vaak belangrijker dan de congreszaal zelf.

Er was wat bezorgdheid bij het bestuur, of er voldoende belangstelling zou zijn voor de persconferentie, die aan het congres voorafging. Dat viel mee. De boulevardpers, vanzelfsprekend, liet verstek gaan. Die heeft meer belangstelling voor Brigitte Bardot en de liedjeszanger Antoine met zijn lange haren dan voor de president van het congres, de bioloog-filosoof Jean Rostand, van wie de man in de straat alleen maar weet, dat hij kikkers vangt aan de rand van de sloot. De serieuze pers, ofschoon die niet zo groot is in Frankrijk, was er. Een blad als 'Le Monde' heeft van het congres behoorlijk nota genomen.

Luisteren naar alle referaten en deelnemen aan de bijeenkomsten van alle discussiegroepen –

tien in getal – was natuurlijk een onmogelijkheid. Van de voornaamste inleidingen noemen wij die van onze landgenoot, de Leidse hoogleraar dr. J. P. van Praag en van de Amerikaan dr. G. Wendt; terwijl eveneens met veel belangstelling geluisterd is naar de voordracht van Sidney H. Scheuer over oorlog en vrede.

Het humanisme, zei prof. Van Praag, verschilt daarin van godsdiensten, dat het een morele overtuiging is, gebaseerd op de mens in zijn menselijkheid en niet op het goddelijke is ingesteld. De humanist heeft genoeg aan de zichtbare wereld en de mens, buiten die wereld heeft hij geen behoefte aan een bovennatuurlijke wereld, aan een schepper of aan een God. Creatief geeft hij aan die wereld gestalte, waarbij hij vrij is in de keus van zijn middelen. Juist de vrijheid van keus maakt het leven de moeite waard. Leven en dood, ziekte en verdriet, rede en hartstocht, solidariteit en vernietiging aanvaardt de humanist als twee kanten van een en dezelfde medaille. Negatief staat hij tegenover een god, positief ten opzichte van het leven.

'Wat is positief staan tegenover het leven?' vroeg de Amerikaan dr. Wendt. Over de 'outlook', 'la perspective', de filosofie van het humanisme kan men zeer lang praten, zoals de theologen dat op hun terrein eeuwenlang hebben gedaan, het nu nog doen en dat zullen blijven doen. Maar belangrijker dan de leer is het leven zelf. De 'contribution humaniste' stelt ons voor de harde praktijk van het leven en eist, dat wij ons niet alleen humanisten noemen, maar ons ook als zodanig gedragen. Wij kunnen wel – dat was de kern van dr. Wendt's betoog – de mens als uitgangspunt en doel stellen, de menselijke waardigheid hoog houden, maar voor miljoenen mensen zijn honger, ziekte of vroegtijdig sterven problemen van de eerste orde. Bovendien is er in de geïndustrialiseerde wereld ook nog het probleem van de werkloosheid, dat dreigender wordt naarmate de automatisering toeneemt.

De medische wetenschap heeft veel gedaan om lijden te verzachten en leven te verlengen. In dat opzicht heeft zij het gewonnen van godsvertrouwen. Maar lichamelijk welzijn alleen is niet voldoende. De mens moet ook geestelijk gezond zijn, bestand tegen misdaad, oorlog en eigen tekortkomingen. Wat de medici hebben gedaan voor ons lichaam, doen de psychologen voor onze geest. Zij zijn er maar pas mee bezig. Hun wetenschap is nog jong, doch reeds wordt een begin gemaakt met genezing in plaats van bestraffing van geestelijk gestoorden. De mens – daarin onderscheidt hij zich van het dier – is creatief, hetzij in wetenschap, kunst, beroep of vrijetijdsbesteding. In dat creatieve, in die levensverrijking, ligt de glorie van het humanisme.

Voor de humanist is liefde niet gebaseerd op godsgebod, maar op de menselijke natuur zelf. Op het verlangen van de mens naar voortbestaan na de biologische dood kan de humanist

geen antwoord geven, maar hij kan wachten. Wij staan nog maar pas bij het begin van de mensheid, nu al overweldigd en vol bewondering door de grootheid van het universum. Einstein heeft de stoot gegeven aan de fysica, die veler begrip te boven gaat. Mogelijk komt er straks iemand, die nog meer dimensies ontdekt, die van het leven of van het bewustzijn.

De Poolse humanist Karol Laszecki was het daar wel mee eens, maar hij betoogde, dat een aanvankelijk idealistische jeugd, die zich door grote humanisten wil laten inspireren, door het harde leven vaak teleurgesteld en apatisch wordt, als gevolg waarvan veel creatieve wil verloren gaat. Het is een taak van het humanisme projecten te lanceren, waardoor de jongeren weer kans krijgen hun verantwoordelijkheid voor de mensheid in daden om te zetten. Uit India kwam de klacht, dat bij het helpen aan achtergebleven gebieden veel geld en graan wordt geschonken, maar dat men de produktie van deze landen verwaarloost. Nog altijd heersen onder Hindoes en Moslems veel bijgeloof en onwetendheid, waardoor een massale campagne voor geboortebeperving zwaar wordt gremd. Geef ons, was de klacht, geef ons een net van scholen en universiteiten voor het vormen van eigen kader.

Tot slot nog het referaat over oorlog en vrede van de Amerikaan Sidney H. Scheuer, meer idealistisch dan praktisch. Hij was in de tweede wereldoorlog een der voornaamste uitvoerders van de 'lend lease' in Amerika, waarbij alle aanvragen om machines, wapens, munitie, voedsel, medische en industriële behoeften binnen kwamen, niet alleen van de oorlogvoerende, maar ook van de neutrale landen. Door de 'lease lend' is de tweede wereldoorlog gewonnen. Waarom kan zulk een experiment niet herhaald worden juist in tijd van vrede? vroeg hij. Voor het eerst waren op dit congres twee deelnemers van het Vaticaan aanwezig, o.m. onze landgenoot Engelen, sedert vijftien jaar priester in Nijmegen, waar hij zich voorbereidt op zijn doctoraal sociologie. Na het concilie is te Rome een secretariaat gesticht, dat zich bezig houdt met 1. de eenheid met niet-katholieke christenen; 2. met niet-christelijke godsdiensten en 3. met de niet-gelovigen. Onder punt drie valt de gehele communistische wereld. Te oordelen naar het anti-communisme van het Vaticaan zou men mogen aannemen, dat men daar alles weet van geestesstromingen achter het IJzeren Gordijn, wat een grote misvatting blijkt te zijn, want men is nog niet veel verder dan tot het informatieve stadium wegens gebrek aan concrete gegevens.

Het secretariaat voor de niet-gelovigen, dat onder leiding staat van kardinaal König, aartsbisschop van Wenen, besteedt de meeste aandacht aan contacten met de communistische wereld. De contacten met humanisten hebben zich tot dusver beperkt tot een eerste bijeenkomst in juli 1965 in Utrecht en tot een tweede bijeenkomst in Amersfoort, tussen vertegenwoordigers van de IHEU en genoemd secretariaat in Rome. In Amersfoort heeft men zich bezonnen op twee onderwerpen: visie op mens en wereld en samenwerking in een pluralistische maatschappij, een gesprek, dat tot bevrediging van beide partijen is verlopen. Via onze landgenoot Engelen zal het Vaticaanse secretariaat over het congres in Puteaux worden ingelicht. Onze landgenoot kennende menen wij te mogen zeggen, dat die voorlichting objectief zal zijn.

L. J. KLEIJN

(Vervolg van pag. 1)

ging en geloof, gezamenlijk werkzaam zal kunnen zijn, op basis van de humaniteit.

Een dergelijk onderzoek is op het ogenblik aan de gang met betrekking tot de school. De voorlopige resultaten zijn voor ieder toegankelijk neergelegd in de uitgave *Het Openbaar en daarmee gelijk te stellen Onderwijs, een verkennend onderzoek naar de plaats van kennis van geestelijk leven, godsdienstonderwijs en humanistisch-vormingsonderwijs*, verkrijgbaar bij Volks- en Onderwijs, de Nederlandse Ouderraad, de Ned. Onderwijzers Vereniging, het Humanistisch Verbond en de Centrale Commissie van het Vrijzinnig Protestantisme.

Het zou ook goed denkbaar zijn dat op grond van de resultaten van het IHEU-congres (zie elders in dit nummer) en van het beraad der kerken in Genève over mens en maatschappij, beide deze zomer gehouden, de twee betrokken wereldorganisaties tot nader overleg zouden komen. De gesprekken die gevoerd worden tussen IHEU en Vaticaan raken eveneens de menselijke verhoudingen in de huidige wereld. Niemand kan voorspellen waarop zulke contacten zullen uitlopen, met name niet of er vormen van samenwerking zullen ontstaan. Veel zal hierbij afhangen van de kracht waarmee in de verschillende geestelijke kringen radicaal, non-conformistisch en scheppend gedacht blijft worden.

B. C.

ALTIJD OVER DENKEN, DIKWILS OVER SPREKEN

TOEN na de verloren oorlog van 1870 Elzas-Lotharingen bij Duitsland was gekomen, kwam er een rouwkleed om het stedenbeeld van Straatsburg op het grote plein in Parijs, waar de stenen stedemaagden in een wijde kring te prijken zaten. Clemenceau, diep geschokt door de nederlaag van de charlatan Napoleon III, zei, als het verlies van de Elzas ter sprake kwam: *'Altijd over denken, nooit over spreken'* en dat vind ik een mooie tekst voor mijn preek, al wijzig ik de tekst, zoals dat zo vaak gebeurt.

U heeft het waarschijnlijk gevolgd, de zaak met de Chinese ingenieurs in Den Haag. Eén van hen – in Nederland om een congres bij te wonen – heeft, hoogstwaarschijnlijk, asiel willen vragen in Nederland, om te gaan wonen in een democratisch – in de westerse zin democratisch – land. Bij of ten gevolge van deze poging – ik laat in het midden wat er precies gebeurd is – raakte hij zwaar gewond en werd naar een Haags ziekenhuis vervoerd. Vier regeringsgetrouwe Chinezen ontvoerden de zwaar gewonde landgenoot, die tijdens de ontvoering of daarna, in het huis van de Chinese zaakge-lastigde, stierf. De Nederlandse regering nam deze zaak hoog op en verklaarde de zaakge-lastigde tot ongewenst persoon. Als antwoord daarop werd een verklaring uitgegeven door de Chinese regering, waarin de onvermijdelijke Amerikaans-imperialistische agenten hun rol speelden, en als jibak werd de Nederlandse vertegenwoordiger uit China gezet, neen, tegen alle diplomatieke gebruiken in, vastgehouden, totdat de andere Chinese ingenieurs uit Nederland vertrokken zouden zijn.

Hoe deze zaak zich ontwikkelt weet ik niet en doet hier ook niet ter zake. Het is mij te doen om nog eens, schoolmeesterachtig duidelijk en misschien vervelend voor velen, te stellen wat in onze wereld even belangrijk als eenvoudig is, nl. de vrijheid van de persoon, gebaseerd op de geestelijke vrijheid. Al het diepzinnige geschrijf en gepraat over vrijheid – vrijheid waartoe; wat is vrijheid, enz., enz. – overwoekert soms het doodeenvoudige feit, dat vrijheid, negatief bepaald, bevrijding is van dwang, geestelijk of lichamelijk of beide. Eeuwen en eeuwenlang heeft de mens, een wezen zonder waardigheid, gezocht onder mensenwaardige belemmeringen. Na die eeuwen met strijd, martelaren, offers wordt de habeas-corpus, de vrijheid tegen willekeurige gevangenneming en de geestelijke vrijheid – insluitend de vrijheid om kritiek te uiten – als een universeel mensenrecht aanvaard.

Onze samenleving wordt open, de vrijheid van het individu wordt meer en meer gerespecteerd, de r.k. proclameert de godsdienstvrijheid; de mens krijgt het recht de overtuiging te hebben, te uiten, te propageren, die hij wenst te hebben en het recht die overtuiging te verlaten. In deze wereld die, wat dit betreft, de angst heeft overwonnen en open durft te zijn, is het communisme niet progressief – met dit woord wordt een soort schimmenspel gespeeld tegenwoordig – niet open maar middeleeuws en potdicht. Hoeveel goeds en nodigs – wie zou het willen ontkennen – dit systeem gebracht heeft, in streken waar de democratie onbekend was, essentieel is de onvrijheid. Iemand, die kritiek heeft op het regiem, is slecht en zou anders moeten

en kunnen denken, wordt derhalve vernederd en gestraft voor zijn denkbeelden.

Dit is in mijn ogen barbaars en uit angst geboren. Als een geloof, een politiek systeem zo voortreffelijk is als de aanhangers menen, waarom dan bang voor aanrandingen? Ja, ik weet het, de z.g. progressieven in de wereld, zij die altijd maar weer flirten met Rusland, met China, spreken over tijdelijke onvrijheid of ze

moeten wel. Tallozen vinden de onvrijheid niet zo erg, want dat is de prijs, die betaald moet worden, enz., enz. Maar die ene stakkerd van een Chinese ingenieur moet ons, bij al het jammer, geklaag en gezeur over onze democratie, die zo slecht is, toch wel de ogen geopend hebben.

Het schitterendste systeem in de wereld wordt ongeloofwaardig als het middelen te baat moet nemen die de menselijke waardigheid beledigen. Nooit heiligt het doel de middelen. Een zaak om altijd over te denken en dikwijls over te spreken, zoals nu weer eens gedaan is.

B.

MENSBESCHOUWING IN HET NIEUWE VVD-BEGINSELPROGRAMMA

DE VVD – de derde partij des lands met zestien zetels in de Tweede Kamer – heeft sedert 25 juni 1966 een nieuw geformuleerd beginselprogramma. Dit geeft meningen over staat en maatschappij, buitenlands beleid en sociaal-economisch bestel, ruimtelijke ordening en cultuur en over nog vele andere onderwerpen, die voor de Nederlandse staatkunde van betekenis zijn. Uit humanistisch oogpunt is het belangwekkend te zien, wat het liberale beginselprogramma schrijft over de mens en over de grondslagen van de Nederlandse samenleving.

In artikel 4 vindt men de omschrijving van de mensbeschouwing. Daar staat, dat de partij de vrijheid van de mens, die naar zijn aard bestemd is als vrije persoonlijkheid in gemeenschap te leven, als het kostbaarste goed beschouwt. De partij ziet de vrije menselijke geest als de levenskracht der gemeenschap en wenst de vrije ontplooiing, geestelijk zowel als maatschappelijk, te bevorderen van alle mensen, zonder onderscheid naar geestelijke overtuiging, nationaliteit, geslacht, ras, huidskleur, taal of maatschappelijke positie.

In het volgende artikel volgt een rangorde der vrijheden. De geestelijke vrijheid neemt de eerste plaats in. Dan volgt de staatkundige vrijheid en ten slotte komt de maatschappelijke vrijheid.

In artikel 5 wordt ook vagelijk aangegeven waar de grenzen der geestelijke vrijheid te vinden zijn. 'Beperking van deze vrijheid', zo leest men in dit artikel, 'is alleen toelaatbaar voor zover zij onvermijdelijk is ter verzekering van de vrijheid van anderen of tot handhaving van algemeen erkende zedelijke normen.' Iets concreter worden de grenzen aangeduid in het slot van artikel 5, want daarin staat, dat richtsnoer bij het streven naar verwezenlijking van alle vrijheden de Universele verklaring van de rechten van de mens behoort te zijn.

De tekst van de Universele verklaring is zelfs een onverbrekkelijk aan het beginselprogramma verbonden bijlage. Artikel 29 van de verklaring zegt, dat iedereen in de uitoefening van zijn rechten en vrijheden slechts onderworpen zal zijn aan die beperkingen, welke bij de wet zijn vastgesteld, en wel uitsluitend ter verzekering van de onmisbare erkenning en eerbiediging van de rechten en vrijheden van anderen, en om te voldoen aan de gerechtvaardigde eisen van de moraliteit, openbare orde en het algemeen welzijn in een democratische gemeenschap.

De VVD aanvaardt in haar nieuw geformu-

leerde beginselprogramma derhalve algemeen erkende normen en de eisen van de moraliteit, zonder dat deze normen en moraliteit van een bijvoeglijk naamwoord, van een etiket, zijn voorzien. Hier is sprake van iets nieuws, van iets meer dan hernieuwde omschrijving van de opvattingen, zoals die in 1948 bij de oprichting van de VVD werden gehuldigd.

In 1948 werd, in artikel 3 van het beginselprogramma, verklaard, dat de partij er diep van is overtuigd, dat de grondslagen der Nederlandse beschaving wortelen (!) in het christendom, al moge dit – zo werd er terstond bijgezegd – door de onderscheidene groepen des volks nog zo verschillend worden verstaan. Aan het slot van artikel 3 van 1948 stond dan wel vergoelijkend de zin: 'Zij (de VVD) geeft er zich daarbij ten volle rekenschap van, dat de zedekundige beginselen van het christendom worden aangehangen door zeer velen, die de christelijke godsdienst niet belijden'.

Nu, achttien jaar later, heeft voor dit soort opvattingen vrijwel niemand in de VVD meer kunnen voelen. In 1948 werd nog (in artikel 1) geschreven, dat vrijheid, verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid de fundamentele behoren te zijn van een op christelijke grondslag berustende samenleving als de Nederlandse. Vandaag wordt, in artikel 3, lid 1, kort en goed gezegd: 'De partij ziet de Nederlandse samenleving bovenal gedragen door de geest van christendom en humanisme'.

In overeenstemming hiermee stond in het beginselprogramma van 1948, dat het doel van het onderwijs onder andere is gelegen in opvoeding tot staatsburger in een op christelijke grondslag berustende samenleving. In de tekst van 1966 wordt met 'opvoeding tot staatsburger' volstaan.

Het is zeker ook plezierig nu te lezen (in artikel 21), dat de VVD grote betekenis hecht aan de openbare school als ontmoetingsplaats van de verschillende groepen van ons volk. In 1948 was er nog sprake van de 'school van alle kinderen van het volk zonder onderscheid van richting' en 'de toevlucht der minderheden'.

De nieuwe bewoordingen in het beginselprogramma der VVD, betreffende de grondslagen van de Nederlandse samenleving, weerspiegelen de grote plaats die de humanistische opvattingen opnieuw in ons volk hebben verworven, iets wat zonder het Humanistisch Verbond niet zou zijn bereikt.

Ndl.

Huwelijk en echtscheiding: lezingen in druk verschenen

DE humanistische stichting Socrates organiseerde in januari van dit jaar een juristenconferentie, waarin de problematiek van de echtscheiding besproken werd. Mevrouw mr. Rood-de Boer en mr. H. G. van Veen hielden de inleidingen, de conferentie werd geopend en geleid door mr. H. J. Roethof.

De lezers van M. en W. hebben een verslag van deze geslaagde conferentie kunnen lezen en hebben ook de polemiek kunnen volgen, die gevolgd is op de stellingen en de zienswijze van mevrouw Rood, in de rubriek *Ik denk er zo over*, waarbij mr. Knap zijn stelling adstrueerde.

De genoemde conferentie was zeer geslaagd en de verdedigde zienswijzen hebben in ons land weerklink gevonden. In tal van dagbladen en periodieken is aandacht besteed aan de stellingen van de inleiders. Zo groot blijkt de belangstelling bij juristen en niet-juristen te zijn voor deze humanistische bijdrage tot een herzien echtscheidingsrecht, dat het H.V. besloten heeft de inleidingen te bundelen en uit te geven. Deze brochure, *Humanisten over echtscheiding*, is verschenen en allen, die uit hoofde van hun beroep, uit algemene of persoonlijke belangstelling kennis willen nemen van de opvattingen van de inleiders, kunnen dit doen.

Een van de aantrekkelijkheden van de inleiding van mevrouw Rood is de combinatie of de harmonie, die zij gevonden heeft tussen een abstract juridisch betoog en een persoonlijke, 'warme' beschouwing. Met enkele citaten uit haar voordracht willen wij dit nogmaals aantonen.

'De kern, het allerbelangrijkste van mijn huwelijk, van uw huwelijk, is de verbondenheid in liefde van mijn man en mij, van mijn vrouw en mij, van u en uw man of vrouw. Al het andere, alle juridische, maatschappelijke of levensbeschouwelijke aspecten zijn bij-zaak voor ons, voor u, voor deze concrete mensen in dit concrete huwelijk. De liefde is niet constant. Soms groeit ze, soms niet. Ze wordt hechter, of niet. Ze is en blijft het centrum van ons huwelijk...'

'Wat is een huwelijk, wat is ons huwelijk? Naar binnen een kern van liefde en liefdesverbondenheid. Naar buiten een rechtsinstelling met maatschappelijke en levensbeschouwelijke kanten.'

Voor humanisten is het huwelijk geen heilige, geen sacramentele aangelegenheid, doch een van zuiver menselijke aard.

'Een huwelijk, dat in alle opzichten een fout blijkt te zijn, kan volgens de opvattingen van humanisten natuurlijk ontbonden worden, ook al is onze huwelijksbedoeling in beginsel op duurzaamheid gericht.'

Als de liefde tussen de huwelijkspartners – volwassen mensen – niet levensvatbaar is, niet groeit en geen hecht weefsel vormt, verliest dit huwelijk zijn kern. Dan moeten de huwelijkspartners beslissen: bij elkaar blijven of scheiden. Dit eist de principiële vrijheid en de verantwoordelijkheid der individuen.

Mevrouw Rood kwam tot een nieuwe algemene echtscheidingsgrond, die wij eveneens reeds weergaven, maar toch nog eens willen vermelden:

'Echtscheiding wordt door de rechter uitgesproken op verzoek van beide echtgenoten, stellende, dat tussen hen een diepe en duurzame breuk bestaat.'

De scheiding zal eerst uitgesproken kunnen worden indien het huwelijk tenminste drie jaar heeft bestaan.

De nieuwe, bijzondere echtscheidingsgrond formuleert de inleidster als volgt:

'Echtscheiding wordt door de rechter uitgesproken op vordering van de ene echtgenoot, op grond van... zodanige gedragingen van de andere echtgenoot dat het voortzetten van het huwelijk door de ene echtgenoot redelijkerwijs niet verlangd kan worden.'

De tweede inleider, mr. Van Veen – wiens inleiding wij ook reeds (verkort) weergaven – schetste eerst wat de taak van het maatschap-

pelijk werk is en ging in op wederzijdse beïnvloeding van individu en milieu. De kern van zijn betoog is de echtscheiding als sociaal probleem. Door huwelijks-conflicten gebroken gezinnen mogen als sociaal probleem worden beschouwd. Inleider besprak invloeden van buitenaf of van binnen uit die tot een ontwijking van een huwelijk kunnen leiden en hield een pleidooi om de maatschappelijke werkers met de juristen te laten samenwerken om de oorzaken der ontwijkingen op te sporen en samen aan de therapie te werken. Ook hij kwam tot de eis van een verruiming der echtscheidingsgronden.

Mevrouw Rood heeft de hoop uitgesproken, dat geestverwanten het met haar eens zullen zijn. maar ook, dat niet-humanisten overtuigd zullen worden door de aangevoerde argumenten. Gezien de stormachtige ontwikkelingen in de r.k.-wereld en ook in protestante kringen inzake opvattingen omtrent huwelijk en huwelijksmoraal, lijkt het mij aannemelijk, dat deze humanistische bijdrage tot een echtscheidingswetgeving die, bij al het leed van mislukte huwelijken, iets eerlijker, zuiverder en menselijker mogelijkheden biedt en daarin nodeloos leed beperkt, ook in deze kringen zal worden aanvaard.

Zoals gezegd, als deze materie u interesseert, bestelt u een exemplaar van deze brochure bij het Centraal Bureau van het H.V. Prijs f 1.80. Giro: 30.49.60 (Utrecht).

B.

Twee scherpe moties tegen Franco en Spanje als EEG-partner

Wij ontvingen van de Vereniging 'Democratie voor Spanje' twee felle moties, die aangenomen zijn tijdens de jaarvergadering van de vereniging, die op 25 juni in Utrecht is gehouden. Beide moties brengen wij gaarne, iets bewerkt, ter kennis van onze lezers.

'Bestuur en leden van de Vereniging Democratie voor Spanje hebben met verontwaardiging kennis genomen van het besluit van een groep hoogleraren te Göttingen om generaal Franco voor te dragen voor de Nobelprijs voor de vrede. Zij zien hierin een poging tot ontkrachting van het wezen van de Nobelprijs, vertrouwen erop, dat deze prijs niet zal worden toegekend aan iemand wiens arbeid zozeer van de vrede verwijderd was en is, en besluiten deze motie ter kennis te brengen aan het comité, dat de Nobelprijzen toekent.'

'Bestuur en leden van de Vereniging Democratie voor Spanje doen een dringend beroep op regering en parlement om geen stappen te doen, of goed te keuren, die op dit ogenblik het binnentreden van Spanje in de EEG kunnen bevorderen.

De vereniging weet zich daarbij één met die krachten, groepen en personen in Spanje, welke streven naar een herstel van democratische ver-

houdingen in Spanje en welke er herhaaldelijk op gewezen hebben en er nog op wijzen, dat toetreding van Spanje tot de EEG zou leiden a) tot versterking van het huidige ondemocratische regime;

b) tot een welvaartsvermeerdering welke slechts aan een kleine bevoorrechte en sociaal onverantwoordelijke groep ten goede zal komen en daardoor de maatschappelijke strijd, welke onder dit regime aan de arbeiders wordt opgedrongen, nog zal verscherpen, met alle gevolgen welke dit voor de toekomstige ontwikkeling van Spanje zal hebben;

c) tot versterking van de ondemocratische krachten in Europa en in de gehele wereld.

De vereniging is er bovendien van overtuigd, dat de politieke argumenten tegen Spaanse aansluiting bij de EEG evenzeer gelden bij Spaanse toetreding tot de NAVO. De vereniging dringt er bij de regering en parlement op aan Spanje slechts dan – maar dan ook van ganser harte – toe te laten tot de EEG en, afgezien van de beoordeling van het militaire bondgenootschap als zodanig, tot de NAVO, wanneer de interne situatie in Spanje een ontwikkeling naar volwaardig democratische verhoudingen waarborgt.'

Beide moties zijn ondertekend door J. H. Scheps, voorzitter, en P. Nijhoff, secretaris.

DE JONGEREN ZIJN IN OPMARS

Zijn de jongeren in opmars, wanneer ze de politie sarren, treiteren?

Zijn de jongeren in opmars, als ze baldadig zijn en vernielingen aanrichten?

Zijn de jongeren in opmars, als ze allerlei demonstraties en happenings organiseren met vaak irreële leuzen?

Het klinkt misschien gek, als ik zeg: ja, ze zijn in opmars. Ze zijn onderweg. Ze willen hun gevoel van eigenwaarde uitdrukken. Ze willen hun mens-zijn beleven. Voorlopig doen velen dat nog explosief, ongereguleerd. De televisie heeft de jonge mens geconfronteerd met de hele wereld. De t.v. heeft de landsgrenzen voor hen vervaagd en nationaal bewustzijn verdrongen. De hedendaagse jeugd kan ideologieën, gebaseerd op begrippen als vaderlandsliefde, vrijheid en democratie niet meer aanvaarden. De t.v. heeft de jongeren laten zien hoe slecht de ouderen het er afgebracht hebben en nog afbrengen in de wereld.

Het voortgezet onderwijs heeft vele jongeren na 1945 langer bij elkaar gehouden. De jonge-

ren verkeren minder tussen volwassenen en ontwennen enigszins de autoriteit van de volwassenen. Daarnaast hebben de jongeren hun gevoel van eigenwaarde vergroot, door over geld te beschikken. Ze kunnen zich financieel veel meer permitteren dan vroeger.

Langer onder leeftijdsgenoten zijn, de verminderde autoriteitsaanvaarding en grotere financiële mogelijkheden in een onbehaaglijke, onveilige en chaotische wereld hebben de jongeren nu in beweging gebracht. De meest positieven, waaronder ik ook de provo's reken, gaan georganiseerd optreden. Ze komen met plannen, goede en slechte, maar doelgericht, om in de wereld iets ten goede te veranderen. Katholieke jongeren nemen ergens in Nederland deel aan de gemeenteraadsverkiezingen. Deze jongeren hebben daarmee hun eerste politieke successen geboekt. Zullen ze ook aan de kamerverkiezingen in 1967 deelnemen?

Waarom eigenlijk niet? Als we hen op 21-jarige leeftijd mee laten kiezen, en er is in Nederland nog geen enkele politieke partij die de jongeren

van deze tijd verstaat, dan kan men toch niet anders verwachten? Op de kandidatenlijsten van de bestaande politieke partijen worden ze soms getolereerd en geplaatst om een aantal jonge kiezers te trekken. Het voordeel van eigen jongerenlijsten is, dat dan duidelijk wordt wat de jongeren willen en in de bestuursorganen moet dan op verschillende niveaus met ouderen van gedachten worden gewisseld.

Men zal dus moeten beginnen met de jongeren veel meer ruimte en vertrouwen te geven en zelfs grote risico's moeten nemen daarbij. De jongeren willen hun eigen verantwoordelijkheid dragen. Die willen ze tot uitdrukking brengen, vaak emotioneel. Acties voor de vrede in Vietnam enz., spreken hen aan. Ook vele humanistische jongeren voelen voor dergelijke acties. Zelfstandige humanistische jongerengroepen, los van het Humanistisch Verbond, zoals de Doopsgezinde Vredesbeweging, Kerk en Vrede, enz. moeten kunnen opereren voor hun idealen. Laten we dankbaar zijn, dat vele humanistische jongeren niet onverschillig aan de wereld voorbijgaan. Zij willen ruimte en verantwoordelijkheid. Geef ze die, anders nemen ze die.

J. KOOPS

Overgenomen uit het juli-nummer 1966 van 'Binding': periodiek van het gewest Zuid-Holland (Rijnmondgebied) van het H.V.

AVONTUREN MET KINDEREN

ZE heet Flora; het huis waarin zij woont bestaat uit vier palen met een dak van gevlochten palmblederen. Zij slaapt in een eigengeweven hangmat op een verhoogd slaapgedeelte van dit 'huis'.

Flora zat in een kleine hangmat – want stoelen zijn er niet in haar huis – en was bezig een lap te versieren met franje van eigengesponnen katoenen draden. Die lap was een onderdeel van de garderobe waarin haar moeder de volgende dag de prinses ging begroeten. Naast Flora stond een eigengevlochten rieten mand en daarin ontdekte ik een schrift. Omdat ze te verlegen was om ook maar één woord tegen me te zeggen, kreeg ik nauwelijks een hoofdnik op de vraag of ik het schrift bekijken mocht. 'Taalschrift van Flora', stond er op in een keurig, spontaan kinderlijk handschrift. 'Johan en Karel gaan slootje springen,' heette 't eerste lesje, en dat doen ze met een pols-stok in een weiland in een land dat Holland heet. En in 't diktee dat volgde gingen schoolkinderen naar de die-ren-tuin en was er op een dag een he-vige sneeuw-bui.

Flora is een kleine Indiaanse van de Caraïben-

stam, ze woont in een nederzetting aan de Marowijne, Suriname's mooie, trotse grensrivier met Frans-Guyana. Ze moet elke dag een grote afstand afleggen om in het districtsschooltje te komen en daar wordt ze dan ontvangen in de sfeer van algemeen bekende Nederlandse taal- en leesboekjes. Als ze ouder wordt, zal zij ook leren over Floris V en zal de spelling van het woord sneeuwkrystallen geen problemen meer opleveren.

Men mag stellen dat het 'milieu' waarin Flora leeft in vergelijking met het Westeuropese levenspeil zo'n driehonderd jaar ten achter is. Flora's moeder en alle vrouwen van 't dorp lopen met ontbloot bovenlijf, zij bakt op houtskoelvuurtjes op de grond de cassave-broden. Flora's vader vist in korjalen op de rivier. Zij is er getuige van hoe in de hangmatten wordt gepaard en gebaard. Flora is gekerstend en gaat naar school, zij leert van gure novembervlagen, maar kan – nog gehinderd bovendien door grote verlegenheid – geen woord Nederlands met de bezoeker wisselen.

Ik heb met 't schrift in de handen gestaan, een brok van verbijstering in m'n keel. Toen ben ik naast haar gaan zitten en heb gezegd: 'Ik ben ook op een school, Flora, ik ken al jouw lesjes die in je schrift staan. Kijk maar, luister maar.' En ik zei uit 't hoofd het lesje op van Karel en Johan die slootje springen; ernstig keek ze van 't schrift naar mij.

'Zie je wel, Flora?'

Heel zacht fluisterend: 'Ja'.

't Bleef m'n enige contact!

D. R.-E.

(Onze medewerkster D. R(oethof)-E(nsing) verblijft tijdelijk in Suriname, waar ze vele jaren heeft gewoond en gewerkt. Ze hoopt ons nog enkele, 'Avonturen met (Surinaamse) kinderen' van zó ver te sturen. Redactie).

Gedwongen door de steeds verdergaande prijsstijgingen moeten wij de abonnementsgelden van Mens en Wereld met ingang van 1 januari 1967 verhogen met f 1,- per jaar. Wij meenden onze lezers tijdig hierover te moeten inlichten en vertrouwen dat zij begrip hebben voor deze werkelijk noodzakelijke verhoging.

De administratie.

Dèr Mouw (Adwaita): denker en dichter

Dèr Mouw was in het Nederlandse geestesleven een opmerkelijke verschijning. In hem waren poëzie en filosofie tot een synthese gekomen, zoals slechts bij een uitzonderlijk begaafde mens als Dèr Mouw mogelijk was: begaafd als kunstenaar en tegelijk een scherp denker. Tekenend is, dat deze denker-dichter, die al in 1919 overleed, ook door jongeren van nu gelezen wordt. De eenvoud van zijn woordgebruik (opmerkelijk verschil met vele tachtigers!), het verrassende van de door hem gebruikte beelden, de gevoeligheid (bepaald geen exaltatie!) van zijn verzen, die een bewogen mens verraden, het zijn alle factoren, die ertoe bijgedragen hebben, dat Dèr Mouws poëzie nog leeft, hetgeen niet van al zijn tijdgenoten-dichters kan worden gezegd.

Over leven en werk van Dèr Mouw – de dichter Adwaita – schreef mevr. A. M. Cram-Magré een boek, dat de enige biografie over Dèr Mouw is. Het laat zich als een roman lezen. Duidelijk komt ons het beeld voor ogen van een mens, die veel leed heeft gekend, maar na lang zoeken rust vond in een zelfverworven, ondogmatische levensbeschouwing. Evenals Schopenhauer werd hij getroffen door de perspectieven die het Indische denken bood en in het bijzonder door het eenheidsbesef (Adwaita). In een artikel in 'Mens en Kosmos' (sept.-okt. 1963) wees ik op het diepe gevoel voor de schoonheid van de natuur bij deze dichter en ik vergeleek hem met Schweitzer, waar deze spreekt over 'de eerbied voor het leven' als grondervaring. Wie zijn kennis van het leven, maar vooral ook het begrip voor Dèr Mouws poëzie wil verdiepen, kan ik niet anders aanraden dan het boek van mevrouw Cram-Magré te lezen. Het is een uitgave van J. B. Wolters (Groningen).

P. Kr.

Lezingen voor de radio

Zondag 14 aug. VARA 9.45 uur: mevr. C. B. Varkevisser-de Boer: 'Openheid';

Zondag 21 aug. VARA 9.45 uur: B. W. Schaper: 'Leven is meer dan 'happenings';

Zondag 28 aug. VARA 9.45 uur: J. de Leede: 'Langs de kant blijven staan?'

IK denk er ZO over

Loyale of vrije mensen

Onder deze titel komt in 'Mens en Wereld' van 16 juni een ingezonden stuk voor van H. R. O. Snijder, waarvan ik het laatste deel driemaal heb overgelezen en daarna nog eens, na goed mijn ogen te hebben uitgewreven. Ja, werkelijk, het staat er:

'Zo'n open discussie- en vormingsmiddelpunt, waar provo's en politici, pastoors en atheïsten, preutsen en pornografen elkaar kunnen overtuigen of aftuigen, zou de humanistische levensstijl praktisch kunnen demonstreren.'

In het Nederlands woordenboek van prof. dr. A. Weijnen heb ik eens opgezocht wat het woord 'aftuigen' zoal kan betekenen, want ten slotte kan ik mij op dat punt vergissen. 'Aftuigen... ontdoen van tuig; afranselen,' meent prof. Weijnen. Aangezien de officieel georganiseerde humanist de kinderschoenen veelal ontwassen is en derhalve geen tuigje meer draagt, blijft alleen de laatste betekenis over. Afranselen dus.

Uit de aard der zaak is dit stukje niet bedoeld om met S. van gedachten te gaan wisselen. Ik kijk wel uit! We mochten elkaar te eniger tijd op deze planeet eens tegenkomen en dan zou kunnen blijken dat hij tegenover mijn overtuigen zijn aftuigen wil stellen. Mij niet gezien!

Slechts wil ik hem een goede raad meegeven: Het lijkt mij wenselijk dat S. zijn agressie in een andere omgeving botvriert. Hij zou n.l. kunnen bedanken voor het lidmaatschap van het Humanistisch Verbond om dat 'keurslijf van traditie, bureaucratie en groepsmorale' te ontvluchten en lid worden van een boksbond. Hij zou er wellicht beide bonden een dienst mee kunnen bewijzen.

De aangeprezen methode van discussie van het 'persoonlijk humanisme', die 'zou voorzien in een werkelijke behoefte van velen' (sic) herinnert mij te veel aan soortgelijke methoden in het Derde Rijk dan dat iemand die deze propageert m.i. zich 'humanist' zou kunnen noemen, laat staan lid zou zijn van ons verbond.

C. VÖLKER

De 'kleine' Van Dale zegt ook nog: 'iemand aftuigen', hem aflossen; ook figuurlijk, met woorden. Redactie.

Protesteren is getuigen

BLIJKBAAR snapt bijna niemand waar het de provo's (de geweldloze, bedoel ik) om gaat. Het is jammer, dat wij, voorzichtige burgers, onze provocateurs (dus niet de domme nozems!) als een ziekte van de cultuur beschouwen. Waarom gaat het deze jongeren? Zij uiten onbehagen (misschien wanhoop) over nieuwe situaties die

onoverzichtelijk en bijna te-veel-eisend worden, in het besef dat onze leiders consequent het economische welvaartsbeleid prioriteit geven boven nieuwe (biologische) urgenties. Het provo-protest is vooral gericht tegen bepaalde aspecten van menselijk gedrag (en daarachter levende emoties) zoals: onze schijnbare zelfvoldaanheid die onzekerheid en gebrek aan moed maskeert; onze angst voor superieuren en voor 'het gezag'; onze angst te worden vergeten bij promotie en voor het verlies van status, angst achter te blijven in de wedloop om de meeste welvaart; onze angst voor kritiek van de mensen. Het provoprottest is gericht tegen onze bezorgdheid om het uiterlijk-volmaakt functioneren van het apparaat, onze bezorgdheid om het instandhouden van heilige huisjes; en het is gericht tegen onze dubbele moraal van gepreekte preutsheid en winstgevende sex-reclame; tegen de schijnheilige (ik citeer 'misselijk-makende') bezorgdheid van de middenstand om het consumenten-belang; het is gericht tegen de onleefbaarheid van onze steden en de onefficiëntie van een-héle-auto-per-zitvlak-naar-kantoor en tegen de lakeien-dienst van de verkeerspolitie aan het eindeloze automobielscorso in onze straten.

Dat totale, snerende, wanhopige, donquichotterige protest is een menselijk getuigenis vóór, een spreekkoor om beter lééfruimte, om ontplooiingsmogelijkheid en begrip! Het protest is ook tegen de ontstellende verkwisting ten behoeve van leger, koningshuis en andere prestige-projecten van de overheid, tegen de collectieve onverschilligheid van de oudere generatie t.a.v. de woningnood en overzeese massamoord in naam van de vrijheid-made-in-USA (dit is óók de mening van een bekend Amerikaans senator) of on-vrijheid vanuit Peking (partij-kiezen in deze misdaden lijkt mij in strijd met het humanisme).

Waarom worden die bezwaren dan niet redelijk geuit? Omdat de rede overal zo hoog te paard zit, dat het 'hogere intellect' altijd en a priori de eenvoudigen van geest wegvaagt met schijnbaar doorslaggevende argumenten; en omdat de meeste dagbladen principieel de zijde kiezen van de establishment. De publieke opinie wordt voortdurend persklaar gemaakt voor manipulatie door de overheid. De gefrustreerde emoties rest dan nog één uitlaat: de barricaden! Daar worden biologische en psychologische realiteiten kenbaar, in acute vormen.

Ons maatschappelijk systeem wordt voorlopig nog in het traditionele fatsoen gehouden door conventionele benauwdheden. Maar de angsten gaan voorbij, dankzij groeiend zelfvertrouwen, overal. Welke loyaliteiten zullen ons in de toekomst samenbinden? Welke motieven zullen onze nakomelingen op gang houden? Politieknuppels? Verantwoordelijkheidsgevoel (voor wie en wat?) Plichtsbesef (waartoe?) Medemenselijkheid?

Het provoprottest zoekt geen tegenstanders per se, maar vraagt om medemenschen. Om gevoelige mensen met durf en humane intelligentie. Hun diagnose van onze geest- en hart-vervetting is wel juist m.i.; zij willen de inerte massa opschrikken tot bewustwording. Het provoprottest vecht voor emancipatie van het individu, voor bevrijding van de non-conformist. Onze cultuur moet dat protest niet de kop indrukken, maar toelaten en kanaliseren; waarom nog steeds geen Amsterdams Hydepark? De overheid, de politie, wij-zelf doen te weinig moeite om de communicatie met de jonge voorhoede te herstellen. Tolerere de protesten: Stoom afblazen is goed voor de geestelijke volksgezondheid.

H. R. O. SNIJDER

Viëtnam-bulletin

In het blad 'Contact' van juli 1966, een uitgave van het Comité voor de Vrede 1961 (redactie en administratie: Paetsstr. 11 b, Rotterdam-4) las ik de volgende mededeling:

'Sinds kort kan ieder die dat wil zich geregeld en zorgvuldiger laten voorlichten over Viëtnam. Een redactie bestaande uit P. van Dorp, P. Korver, O. D. v. d. Muyzenberg, Tineke Nijenhuis en A. A. Regtien, hoopt in het nieuwe 14-daagse Viëtnam-Bulletin 'een evenwichtige selectie te bieden van feiten en beschouwingen uit de nationale en internationale pers, aangevuld door achtergrondgegevens van deskundige aard, en aangevuld door korte aankondigingen van boeken en brochures over Viëtnam'. De redactie, die onafhankelijk van enige organisatie werkt, stelt zich achter de bekende vier punten: 1. stopzetting van de bombardementen op Viëtnam; 2. terugtrekking buitenlandse troepen; 3. erkenning van het Bevrijdingsfront als onderhandelingspartner; 4. zelfbeschikking van het Viëtnamese volk. Het bulletin stelt zich verder ten doel de verschillende Viëtnam-activiteiten en -acties in eigen land aan te kondigen en zo nodig in de vorm van een kort verslag in bredere kring bekendheid te geven. Adres voor proefnummer (f 0,50) of abonnement (f 5,- per halfjaar): Viëtnam-Bulletin, ASVA, Weesperstraat 51, Amsterdam (Postgiro 13500 t.b.v. A 2599 t.n.v. ASVA onder vermelding Viëtnam-Bulletin.'

heeft nu ook
een groeiende
verzekering
voor uitvaartkosten

Deze "Aurora-groeiopolis" is een verzekering waarbij het aanvankelijk verzekerde bedrag met 2% per jaar stijgt, terwijl de premie onveranderlijk is.

Vraagt inlichtingen
bij

n.v. Levensverzekeringsmaatschappij

Aurora

Stadhouderskade 1a, Amsterdam

nam-Bulletin 'een evenwichtige selectie te bieden van feiten en beschouwingen uit de nationale en internationale pers, aangevuld door achtergrondgegevens van deskundige aard, en aangevuld door korte aankondigingen van boeken en brochures over Viëtnam'. De redactie, die onafhankelijk van enige organisatie werkt, stelt zich achter de bekende vier punten: 1. stopzetting van de bombardementen op Viëtnam; 2. terugtrekking buitenlandse troepen; 3. erkenning van het Bevrijdingsfront als onderhandelingspartner; 4. zelfbeschikking van het Viëtnamese volk. Het bulletin stelt zich verder ten doel de verschillende Viëtnam-activiteiten en -acties in eigen land aan te kondigen en zo nodig in de vorm van een kort verslag in bredere kring bekendheid te geven. Adres voor proefnummer (f 0,50) of abonnement (f 5,- per halfjaar): Viëtnam-Bulletin, ASVA, Weesperstraat 51, Amsterdam (Postgiro 13500 t.b.v. A 2599 t.n.v. ASVA onder vermelding Viëtnam-Bulletin.'

J. P. KUIPERIJ-LAFEBER

Uitdaging en antwoord

Inleidingen gehouden tijdens de bijeenkomst 20-jarig bestaan Humanistisch Verbond, door dr. H. J. Roethof, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, prof. dr. J. P. van Praag. f 1,75

Humanisten over echtscheiding

Inleidingen gehouden op de juristenconferentie v.d. Humanistische Stichting Socrates, door dr. H. J. Roethof, mr. M. Rood-de Boer, mr. H. G. van Veen. f 1,80

Invloedrijken

Een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachte naar voren hebben gebracht. f 4,75

Bevrijdend Humanisme

H. Lips.

f 3,90

20 jaar Humanistisch Verbond

Een korte samenvatting over de jaren 1956 - 1966. f 2,90

Het Humanisme in de moderne wereld

Inleidingen gehouden tijdens het 16e congres. f 0,85

Te bestellen door storting of overschrijving op giro-rekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

ANNONCES

'Part-time' huishoudster gevr. Heer, 72 jaar, klein comfortabel huis in 't Gooi bewonende, zoekt dame met culturele belangst., die naast haar eigen bezigheid in ruil voor huisvesting en voeding, de huish. pl.m. 2 u. p. d. zal verzorgen. Brieven onder no. 41 buro M. & W.

Dame, 65 j., licht invalide, alg. ontw., met grote belangstelling voor mens en wereld in het algemeen, zou gaarne **corresponderen met heer** (of dame) van ongeveer dezelfde leeftijd en eendere belangstelling. Géén huwelijk! Brieven o. no. 43 buro M. & W.

Wed., opgewekt van aard, gevoel voor humor, in bezit van mooie woning met grote tuin, zoekt, na uitvliegen van de kinderen, als huisgenoot serieuze besch. heer; ong. 50-60 jaar. Br. o. no. 42 buro M. & W.

Wie helpt een geestverwante, betrokken bij het Jeugdwerk, aan een **zit/slaapkamer** (gem. of ongem.) in A'dam? Brieven aan mej. B. van Hoek, Sportlaan 18, Enschede.

Dame wil zorgen voor all. st. heer, pl.m. 65, met goede ontw. en brede belangst. Liefst veg. Brieven onder no. 40 buro M. & W.

Aangeboden:

In omgeving Frederiksoord (Dr.) **comfortabel gem. boerderijtje**. Zeer geschikt voor rustbehoevende of studerende. Voor tijdelijk of langer. Tel. 05263-548 of brieven onder no. 38 buro M. & W.

Dame tegen 60 j. zou graag verzorging van klein gezin, waar huisvr. ontbreekt, op zich nemen. Besch. prett. omgeving. Tel. na 1 sept. 030-83175 of br. o. no. 37 aan buro M. & W.

Cand. student zoekt kamer in Rotterdam per 1-10. Br. o. no. 39 aan buro M. & W.

In klein gezin (meisje van 5 en jongen van 7 jaar), waar moeder onlangs is overleden, is dringend nodig een **huishoudelijke hulp**. Leeftijd 30 à 35 jaar. W. Gijzen, Keramiëksingel 15, Maastricht. Telefoon 04400-32184.

Lees de „Humanistische Documentatiedienst”

Uitgave van de Humanistische Stichting 'Mens en Wereld'.

Verschijnt 11 x per jaar.

Publikatie van belangrijke berichten van alle humanistische organisaties en van alle persberichten over het georganiseerd humanisme in Nederland (f 3,- p. jaar).

Door storting of overschrijving van f 1,50 ontvangt u alle nog in 1966 verschijnende nummers.

Giro 30 49 60 t.n.v. Hum. Verbond, Utrecht.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

In het juninummer o.a.

J. P. van Praag: Humanistische antropologie.

L. van Gelder: Pedagogische antropologie en humanisme.

F. P. Huygens: Johan Daisne, lezen met een glimlach der herkenning.

Folder op aanvraag

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Postbus 114, Utrecht
Giro 582293

JONGERENCONTACTGROEP HUMANISTISCH VERBOND 's-GRAVENHAGE

organiseert op 17 en 18 september 1966

een landelijk weekend

't wordt gehouden in het conferentieoord 'Overvoorde' te Rijswijk, bekend om de uitstekende verzorging.

Onderwerpen: o.a. China anno 1966, protestsongs.

Kosten van deelneming f 15,-. Opgave vóór 1 september a.s. te zenden aan F. J. Rooseboom, Drebbelstraat 86, Den Haag (bij opgave f 5,- storten op girorekening 27.68.57 t.n.v. F. J. Rooseboom).